

Jelentés a frontról – a 15. Velencei Biennálé

Alejandro Aravenának, a Velencei Biennálé chilei származású főkurátorának nagy szerep jutott abban, hogy idén mind a Giardini, mind az Arsenale a szokottnál kiegyensúlyozottabb összképet mutatott. A témaválasztás is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a kiállítók igyekeztek feldolgozható információmennyiséget közvetítve, közérthetően kommunikálni az építészetről. A kurátorok többsége felismerte, hogy a szociális építészet tárgya nem összeegyeztethető az előadók és befogadók megkülönböztetésén alapuló, hierarchikusan szervezett téri algoritmusokkal. Az alkotói kinyilatkoztatások helyett idén a közösségi együttműködés és a civil kezdeményezések a terep.

1

A velencei Castello eseménytelen, posztindusztriális negyede a biennálé történetében talán először jutott kiemelt szerephez a témaválasztás révén, nemcsak befogadóként, hanem a kuratori kezdeményezést interpretáló közegként is. Az új értelmet nyert környezetben a szociális építészet fő csapásirányát azok a tervezők tudták képviselni hitelesen, akiknek a szükség, a külvárosi szlóm, a katasztrófák katartikus és a bevándorlás ideiglenes tájképei mindennapos munkakörnyezetük. Ilyenek voltak a Szudánnal, Dél-Afrikával, Brazíliával és Vietnámmal foglalkozó tárlatok, az Arsenale területén Chile, Thaiföld és Szingapúr pavilonja, valamint a különdíjat is elnyerő perui *Amazonasi frontunk* (Our Amazon Frontline) című kiállítás.

A tektonikus installációk közül ebbe a körbe tartozott a legígéretesebb fiatal építésznek kijáró Ezüst Oroszlán díjat elnyerő Kunlé Adeyemi vízi iskolája, melyet a nigériai Lagosba, az afrikai kontinens legnépesebb városába, egy Makoko nevű nyomornegyedébe tervezett. Itt említendő még a chilei Grupotalca csoport bontott gerendákból épített hegyi kunyhója, a Norman Foster Alapítvány által kivitelezett szabadtéri téglalobozat és a technológiai korszak háztartási termékeivel bélelt mongóliai jurták is, amelyet a Rural Urban Framework mutatott

be. Aravena helyben talált gipszkarton lemezekből és alumínium vázelemekből komponált installációjának iránymutatását a Mumbaiban dolgozó lengyel építész, Hugon Kowalski papír- üveg- és műanyag hulladékokból épített pavilonja feszítette a végletekig.

Kína a kommunista tömegtermelést megelőző kézművesség elbeszélését választotta fő témájának. Az elfeledett építőhagyomány szerkezeti csomópontjai megkerülhetetlen kontrasztot képeztek a velencei kikötő ipari roncsaival, a gyűjtemény koncepciója pedig azokkal a kényyszerurbanizációs folyamatokkal, amelyek napjaink Kínájában a vidék radikális elnéptelenedéséhez vezetnek. Talán nem véletlen, hogy a *Jelentés a frontról* (Reporting from the Front) című főkuratori pavilon legjobb kiállításáért járó Arany Oroszlán díjat egy kis paraguayi építésziroda, a Gabinete de Arquitectura érdemelte ki. A parabolikus téglarácsboltozatot tervező Solano és Solanito Benítez, valamint Gloria Cabralt a szükséglet szenvedő közösségek érdekében vállalt munkájukért, „az egyszerű anyaghasználatban, őszinte szerkezeti megoldásokban és a helyi képzetlen munkaerőben rejlő lehetőségek kiaknázásáért” jutalmazták a bírálók.

A főkuratori pavilonban berendezett szubtrópusi helyszínek, valamint a taktilis ingerek és illatok kavalkádja sűrű ködfelhőt teremtett, melyben a közérthető technológia időn kívüli dimenziója parázslott. Az alulszabályozott és spontán városi térszerveződésekben épp úgy felfedezhettük az architektúrát, mint a talált helyek és használaton kívüli termelőeszközök újrahajósításában. A parvánokat és tervlapokat elborította a többnyire szegényes jelmagyarázattal ellátott diagramok erdeje, melyek az építészetre közvetlenül ható, világméretű társadalmi folyamatokkal foglalkoztak. Ehhez csatlakozott a biennálé *Egy urbánus korszak konfliktusai* (Conflicts of an Urban Age) című kísérő kiállítása, amely a városi burjánzás globális jelenségét statisztikai adatok megközelítésében pontosította.

A biennáléra merőben mást fényt vetettek a fejlett országok kiállításai. A tömeges bevándorlásokig az európai székhelyű építészek, mint a finn Jenni Reuter vagy a német származású Anna Heringer jórészt a harmadik világ országaiban tevékenykedtek, míg mások, mint Martin Rauch vagy Stefan és Bernhard Marte inkább a helyi építőközösségek újjászervezését vállalták Közép-Európában. E tervezők a japán Shigeru Bannal és Kengo Kumával együtt már évtizedek óta jelen vannak a nélkülözés és a katasztrófák helyszínén, így méltán szerepeltek a 15. biennálé hatvanhárom országa és nyolcvannyolc meghívott kiállítója között.

Más építészek a téma metaforikus feldolgozását vagy az ellenállás útját választották – mindkettőre akadt bőséges példa. A nemzeti pavilonok közül Svájc Christian Kerez üreges könnyűbeton felhőjével mutatta be az „esetleges tér” extatikus szabadságát, míg a különdíjas japán kiállítás a hálózat művészetébe (en: art of nexus) adott betekintést kicsinyített interaktív terek formájában. Bár az utóbbi konkrét épí-

2

3

tészeti megoldásokban fejezte ki magát, mindkét megközelítés célja az élettér demokratizálásának szemléltetése volt. Kerez neve a főkurátori csarnok tárlatai között is előkerült egy brazil favelákról készült, elemző szemléletű tanulmányterv-sorozatban.

Idén még a legnagyobb európai mesterek is szerényebb apparátussal jelentek meg: Renzo Piano szabadkézi rajzokkal kísérve adta közszemlére kísérleti oktatási intézményeinek terveit, Greg Lynn farmerben és pólóban tartott kiselőadást a Detroit elhagyott iparvárosába tervezett utópisztikus tudásközpont makettje előtt. A tömeges lakásépítés és az életkörülmények technológia általi megváltásának későmodernista ideáit egyedül a Rogers Stirk Harbour + Partners vállalat kontingense képviselte.

A világpolitikai eseményekkel karöltve haladó kiállítások közé tartozott a háborús frontról jelentő ukrán és a biennálék történetében új tagként debütáló jemeni pavilon. A nyugat-európai közösségből Hollandia és Németország vállalt hasonló szerepkört, előbbi az ENSZ békefenntartó katonai táborainak infrastruktúráját, míg az utóbbi a menekültek befogadására alkalmas település társadalmi-gazdasági szabályrendszerét körvonalazta. Míg a bolygó két superhatalmi pólusa, az Egyesült Államok és Oroszország csak belügyeivel – a detroiti rozsdáövezet és a szovjetérás moszkvai VDNH park rehabilitációjával – foglalkozott, a kisebb európai nemzetek érzékenyen viszonyultak a többeket érintő problémákhoz. A belgák a talált szerkezetek és téri szituációk szépségét tárták fel, míg a franciák kevésbé költői, voltaképpen jellegtelen külvárosi tájakat és városi szituációkat vizsgáltak. A 2016-os évad fődíját a *Befejezetlen* (Unfinished) című kiállítás spanyol kurátorai nyerték el az egész biennálénak üzenve: van építészet a mo-

4

dern gazdasági berendezkedés megtorpanni és megghiúsulni látszó utópiáin túl.

Személyesség, ideiglenesség és közösség. E három kulcsszó jellemezhetné a 15. építészeti biennálé magyar kiállítását is. Fajcsák Dénes és Fábíán Gábor, a magyar pavilon kurátorai úgy döntöttek, a 2015-ös művészeti tárlat után csak minimális mértékű átalakításokat végeznek, meghagyva például a tavalyi festést is. Az *aktivátorok – Helyi aktív építészet* című projekt így hitelesen képes szólni az összefogáson alapuló építészet erejéről, egy pusztuló egri épület közösségi megújítását bemutatva. Az egri Arkt építészcsoporth a helyi vezetés bevonásával olyan épületet keresett, amiről az önkormányzatot is beleértve már lemondott a város. Így esett a választás a Gárdonyi-kertben, a Gárdonyi Emlékmúzeum mellett hét-nyolc éve romosan álló régi GAMESZ épület megújítására. A nulla forintból, önkéntes alapon renovált, majd birtokba vett házat azóta is közösségi összefogással üzemeltetik, Ellátó néven. Az emeleten az Arkt tervezőirodáját rendezték be.

Ezt a munkát mutatja be az eredeti üzenethez hűen a magyar pavilon idei kiállítása: a Gárdonyi-kert hangulatát az épület belső udvarában megidéző udvar körül két négy méter átmérőjű asztal „aktiválja” az érdeklődőket. Egyiknél főiskolások által készített videókat mutatnak be, a másik asztalnál pedig virtuálisan bejárható az Ellátó. A csoport emblémája, a sárga zsalutáblákból összerakott egri kerekasztal az or-

5

szághatárokat áthidaló együttműködést, a kölcsönös műhelymunkát elővételezi. Az egyszerű koncepció mentén kialakított magyar tárlat megnyitása nem számított kiemelkedő eseménynek a nemzetközi színtéren, de azon kevés kiállításokhoz tartozik, amelyek tevékeny alkotói közegként határozták meg magukat, és azzá is váltak a kapunyitás pillanatában.

Katona Vilmos PhD

Pavilonok:

- 1. Magyarország (fotó: Rosta József / Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum Adattára),
- 2. Brazília, 3. Arsenal előcsarnok, 4. Peru, 5. Szingapúr (fotók: Katona Vilmos)